

14. Чараўко, В.У. Археалагічныя даследаванні на курганна-жальнічным могільніку каля в. Бірулі Докшыцкага раёна ў 2011 г./В.У. Чараўко//Віцебскія старажытнасці : матэрыялы навуковых канферэнцый/Рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: Нацыянальная бібліятэка, 2013. – С. 24-25.
15. Чараўко, В.У. Археалагічнае вывучэнне грунтовых пахаванняў XVI–XVIII стагоддзяў на могільніку каля в. Клешыно Бешанковіцкага раёна ў 2013 годзе/В.У. Чараўко//Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. – 2015. – № 9. – С. 84-89.
16. Чараўко, В.У. Археалагічныя раскопкі на могільніку каля в. Жарнасекава Бешанковіцкага раёна Віцебскай вобласці ў 2013 г./В.У. Чараўко//История и культура на стыке эпох и цивилизаций. Материалы Международной научно-практической конференции, посвящённой 250-летию М.К. Огинского (Минск, 25–26 сентября 2015 г.). – Минск: Белнаучника, 2015. – С. 122-127.
17. Черевко, В.В. Археологические исследования на могильнике возле д. Дубровка Городокского района в 2014 г./В.В. Черевко//Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А. Гуманитарные науки. – 2016. – № 1. – С. 153-161.
18. Емялянчык, В.А. Новыя матэрыялы па антрапалогіі вясковага насельніцтва Полацкай зямлі XIV–XVI стст./В.А. Емялянчык//Полацк у гісторыі і культуры Еўропы: матэрыялы Міжнар. навук. канф./рэдкал.: А.А. Каваленя [і інш.]; навук. рэд., уклад. В.М. Ляўко. – Мінск, 2012. – С. 149-157.
19. Емялянчык, В.А. Вынікі антрапалагічнай экспертызы астэалагічных матэрыялаў з пахаванняў каля в. Івесь Глыбоцкага р-на Віцебскай вобл./В.А. Емялянчык//В.У. Чараўко. Справаздача аб археалагічных раскопках на могільніку каля в. Івесь Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці ў 2012 годзе. – Полацк, 2013. – Фонд археалагічнай навуковай дакументацыі Цэнтральнага навуковага архіва НАН Беларусі. – С. 12.
20. Емялянчык, В.А. Вынікі антрапалагічнай экспертызы матэрыялаў пахаванняў з могільнікаў каля вв. Жарнасекава і Клешыно Бешанковіцкага раёна, в. Івесь Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці / В.А. Емялянчык//Чараўко, В.У. Справаздача аб археалагічных раскопках на могілніках каля в. Жарнасекава Бешанковіцкага р-на, в. Івесь Глыбоцкага р-на і археалагічных разведках на тэрыторыі Бешанковіцкага і Полацкага раёнаў Віцебскай вобласці ў 2013 годзе. – Полацк, 2014. – Фонд археалагічнай навуковай дакументацыі Цэнтральнага навуковага архіва НАН Беларусі. – С. 27-28.
21. Емялянчык, В.А. Вынікі антрапалагічнай экспертызы астэалагічных матэрыялаў з грунтовых могільнікаў каля вёсак Івесь, Доўгае, Васькавічы Глыбоцкага раёна/В.А. Емялянчык//Чараўко, В.У. Справаздача аб археалагічных даследаваннях на могілніках каля вёсак Доўгае, Васькавічы, Івесь Глыбоцкага раёна Віцебскай вобласці ў 2015 годзе. – Полацк, 2016. – Фонд археалагічнай навуковай дакументацыі Цэнтральнага навуковага архіва НАН Беларусі. – С. 25-26.
22. Ляўданскі, А. Кароткае паведамленне аб доследах культур эпохі жалеза ў БССР у 1930–1931 гг. /А. Ляўданскі//Працы сэкцыі архэалёгіі. Т. 3. – Мінск, 1932. – С. 230-235.
23. Клімаў, М.В. Лучанскія грунтова могільнік II : пытанні археалагічнай інтэрпрэтацыі/М.В. Клімаў//Віцебскія старажытнасці: матэрыялы навуковых канферэнцый/Рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: Нацыянальная бібліятэка, 2013. – С. 121-125.
24. Дук, Д.У. Археалагічныя раскопкі на грунтовым могільніку Туржэц 2 Полацкага раёна/Д.У. Дук//Матэрыялы па археалогіі Беларусі. 2008. – № 15. – С. 261-269.
25. Клімаў, М.В. Лучанскія грунтова могільнік I/М.В. Клімаў//Віцебскія старажытнасці : матэрыялы навуковых канферэнцый / Рэдкал.: Г.У. Савіцкі [і інш.]. – Мінск: Нацыянальная бібліятэка, 2013. – С. 20-24.
26. Харытановіч, З.А. Археалагічныя даследаванні на гарадзішчы і селішчы Стары Лепель у 2008 г./Матэрыялы па археалогіі Беларусі. – 2011. – Вып. 20. – С. 300-307.
27. Сысоў, У.М. З крыніц спрадвечных/У.М. Сысоў. – Мінск: Вышэйшая школа, 1997. – 415 с.
28. Чараўко, В.У. Інвентар пахаванняў Беларускага Падзвіння XIV–XVIII стст. (да пытання аб безынвентарнасці пахаванняў)/В.У. Чараўко//Віцебскія старажытнасці: матэрыялы навуковай канферэнцыі, прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння Л.В. Аляксеева/[Рэдкал.: Г.У. Савіцкі, В.А. Шышанаў, Н.Ю. Шаркоўская]. – Мінск: Медисонт, 2012. – С. 275-280.

А.М. Чарнавокая

РЭПРЭЗЕНТАЦЫЯ ЖАНЧЫНЫ Ў ГАЗЕТАХ «НАША ДОЛЯ» І «НАША НІВА»

У артыкуле аналізуецца матэрыялы, апублікаваныя ў газеце «Наша Ніва», якія тычацца сацыяльна-палітычнага становішча жанчын, разглядаецца праблема мэтавай аўдыторыі выдання. Асобная ўвага звернута на публікацыі, прысвечаныя тэме жаночай адукацыі, паведамленні пра злачынствы, здзейсненыя ў дачыненні да жанчын. У «Нашай Ніве», як і ў першай беларускамоўнай газеце «Наша Доля», выразна прасочваецца тэндэнцыя рэпрэзентацыі жанчыны як «ахвяры» заганняй палітыкі ўрада. Гэта тэндэнцыя з'яўляецца вызначальнай для творчасці пісьменнікаў-нашаніўцаў, што разглядаецца на прыкладзе асобных літаратурных публікацый.

Адлюстраванне поглядаў і зацікаўленняў розных сацыяльных груп – адна з галоўных функцый перыядычных выданняў. Першыя беларускамоўныя газеты «Наша Доля» і «Наша Ніва» дазваляюць узнавіць сацыякультурны кантэкст, актуальны для нацыянальна свядомай інтэлігенцыі, у тым ліку для

беларускіх пісьменнікаў першай трэці XX стагоддзя, якія супрацоўнічалі з гэтымі выданнямі (Якуб Колас, Янка Купала, Цётка, Максім Багдановіч, Змітрок Бядуля, Максім Гарэцкі і інш.). Як адзначае гісторык Андрэй Унучак, «Без вывучэння "нашаніўства" нельга зразумець шмат якіх падзеяў з гісторыі Беларусі XX ст. Асабліва гэта тычыцца гісторыі ідэй, якія мелі месца ў духоўным жыцці нашага народа» [1, с. 4]. Агляд газетных матэрыялаў дазваляе вызначыць, у якой ступені супрацоўнікі рэдакцыі арыентаваліся на жанчыну-чытача, як ацэньвалі становішча жанчыны ў грамадстве, як ставіліся да сацыяльных праблем, з якімі сутыкаліся беларускія кабеты.

Мэта дадзенага артыкула – прааналізаваць і сістэматызаваць публікацыі «першых беларускіх газет», якія тычацца сацыяльна-палітычнага становішча жанчыны, супаставіць падыходы да рэпрэзентацыі жанчыны ў публіцыстычных і літатурна-мастацкіх публікацыях. Прадмет даследавання – нумары «Нашай Нівы» першага перыяду функцыянавання выдання (1906 – 1908 гг.), калі ў рэдакцыі працавалі фактычна толькі Аляксандр Уласаў, браты Іван і Антон Луцкевічы, а таксама шэсць нумароў «Нашай Доля» (верасень – снежань 1906), якімі абмяжоўваецца гісторыя гэтай газеты.

Змест перыядычнага выдання ў першую чаргу вызначаецца яго асноўнай тэматыкай і мэтай аўдыторыяй. Паводле ідэйна-тэматычнай скіраванасці «Наша Ніва» з'яўляецца ў першую чаргу сацыяльна-палітычным выданнем. Андрэй Унучак адзначае, што «сацыяльна-палітычныя пытанні займалі, без перабольшання, адно з першых месцаў на палосах тыднёвіка. Гэта можа тлумачыцца як ідэйнай арыентацыяй ідэолагаў «Нашай Нівы», так і аб'ектыўна вострым эканамічным (у першую чаргу аграрным) крызісам у тагачаснай Беларусі» [1, с. 80]. Галоўнай тэмай газеты ў 1906 – 1907 гг. было асвятленне выбарчай кампаніі ў расійскую Думу і дзейнасці гэтага заканадаўчага органа. Матэрыялы палітычнай скіраванасці былі адрасаваны ў першую чаргу чытачам-мужчынам, бо жанчыны ў гэты час не мелі выбарчага права.

У першым нумары «Нашай нівы» супрацоўнікі рэдакцыі паведамілі пра мэту «служыць усему беларускаму скрыўджэнаму народу» [2, с. 1] (цытаты падаюцца згодна правапісу арыгінала — **А. Ч.**). Але галоўнай мэтай аўдыторыяй «першых беларускіх газет» было сялянства. Аўтары выданняў усведамлялі, што рабочыя не маюць звычкі да чытання газет, яшчэ больш складанай была сітуацыя з вясковымі кабетамі. Улічваючы, што сялянкі былі пераважна непісьменныя (нават у 1905 годзе ў Расійскай імперыі «не было ніводнай губерні, дзе вучылася б хаця б дзве трэці дзяўчынак школьнага ўзросту» [3, с. 38]), выдаўцы прынамсі з гэтай аб'ектыўнай прычыны не маглі сур'ёзна разлічваць на чытачак-жанчын. Ускосна гэта праблема згадваецца ўжо ў першым нумары газеты, дзе ідзе размова пра падрыхтаваны ўрадам «проект устройства агульнага абучэння, каб усе ў нас былі грамотныя – і кабеты, і мужчыны» [4, с. 4]

У газеце «Наша Доля», у выданнях «Нашай Нівы» 1906 – 1908 гадоў адсутнічаюць рубрыкі, разлічаныя выключна на жанчын. Разам з тым, асобныя матэрыялы маглі зацікавіць менавіта вясковых кабет – у першую чаргу, публікацыі з рубрыкі «Гутаркі аб гаспадарцы», а таксама навукова-папулярныя матэрыялы. Такія актуальныя для сучасных «жаночых» выданняў тэмы, як сямейная псіхалогія ці кулінарыя, не закраналіся на старонках «Нашай Нівы», але невялікая колькасць матэрыялаў, адрасаваных жанчынам, у пэўнай ступені кампенсавалася публікацыяй літаратурных твораў. У «Нашай Ніве» перыядычна друкаваліся нарысы пра лад жыцця і сацыяльна-эканамічную сітуацыю ў замежных краінах, якія прывабілі б чытачак, калі б аўтары прысвячалі большую ўвагу сацыяльнаму становішчу жанчын, арганізацыі побыту, догляду за дзецьмі, сямейнаму адпачынку. Аднак гэтыя аспекты згадваліся вельмі лаканічна альбо наогул не закраналіся.

Публікацыі на сацыяльна-палітычную тэму сведчаць, што рэдакцыя «Нашай Нівы» мела прагрэсіўныя погляды на «жаночым пытанні». Так, абмяркоўваючы ідэю роўнасці людзей перад законам, аўтар газеты адзначае, што «ўсе людзі ў гасударстве, ня гледзячы, якой яны народнасці і якой веры, мужчыны і кабеты – ўсе роўныя перад судом і законам» [5, с. 2]. У рубрыцы «У Думе і каля Думы» згадваецца абмеркаванне патрабавання сацыялістаў прымаць на службу мужчын і кабет і будучы закон аб «расшырэнні правоў кабет» [6, с. 2], а таксама неабходнасць надзялення жанчын выбарчымі правамі. Супрацоўнікі газеты падтрымлівалі ідэю стварэння жаночых саюзаў і арганізацый, пра што яскрава сведчыць публікацыя, прысвечаная з'езду літоўскіх кабет: «Сабралася іх кале 300 — найбольш вёсковых. Гаварылі аб тым, што кабеты могуць шмат памагчы ў працы над асветай народа; казалі і аб палажэнню і долі кабет у вёсках, аб патрэбе іхнаго саюза і аб тым, каб дабівацца ад Думы для кабет роўных правоў з мужчынамі. – Вось якія кабеты ў Літве. Пара бы і нашым кабетам пазнаць, што і яны — людзі такія самыя, як мужыкі іх» [7, с. 7]. Разам з тым, у выданнях «Нашай Нівы» азначанага перыяду адсутнічаюць асобныя праблемныя артыкулы, прысвечаныя палітычнаму і сацыяльнаму становішчу жанчын.

Найчасцей у газеце згадвалася і абмяркоўвалася праблема жаночай адукацыі — прычым з актыўным удзелам мясцовых карэспандэнтаў. Так, аўтар з мястэчка Петрыкаў раіць прасіць Міністэрства

народнай прасьветы, каб у гарадскіх вучылішчах разам з хлопцамі вучыліся дзяўчынкі [8, с. 7], з сяла Астрэмеччава прыходзіць паведамленне пра няўдалую спробу арганізацыі рамесніцкай школы для дзяўчат [10, с. 7]. Сцвярджаецца і права жанчын на атрыманне вышэйшай адукацыі. Так, у артыкуле «Нехват школ» аўтар са спачуваннем паведамляе: «Найгорш прыйшлося маладым дзеўчынам: у апошніе годы ім адчынілі дзьверы ўсіх універсітэтаў і прымалі так сама, як мушчын; але цяпер, па цыркуляру міністра Шварца, іх ня толькі не прымаюць, а выганяюць і тых, што ім выпала шчасьце папасьці туды ў тые годы» [11, с. 3]. Згадваючы вялікі конкурс у жаночыя навучальныя ўстановы, аўтар робіць выснову пра «неабходнасьць завясьці больш новых школ, унівэрсытэтаў» [11, с. 3]. Права жанчыны на адукацыю сцвярджаецца ў шэрагу газетных публікацый, але не падтрымліваецца на ўзроўні дыскурсу. Так, у матэрыялах, прысьвечаных адукацыі, аўтары часта пішуць пра вучняў выключна як пра хлопцаў, да таго ж напрацягу азначанага перыяду ў «Нашай Ніве» згадваецца літаральна некалі адукаваных жанчын, чыя прафэсійная дзейнасьць выклікае ўвагу.

У нататках і праблемных артыкулах, друкаваных у «Нашай Долі» і «Нашай Ніве», жанчына найчасцей рэпрэзэнтаецца як ахвяра несправядлівай сацыяльна-палітычнай сістэмы. На старонках «Нашай Долі» праблемы жанчыны пазіцыянуюцца як ускосны вынік заганнай палітыкі ўрада. Жонкі і дзеці настаўнікаў, высланых за агітацыю мужыкоў, застаюцца без хлеба [13, с. 5], удовы і сіроты пасля яўрэйскага пагрому «уміраюць з голаду на магільках сваіх карміцелёў» [14, с. 1], казакі ў «Заяўленні» пішуць, што «пакінулі сваіх старыкоў бацьку і матку, жон і малюток дзяцей і разруйнавалася наша ўся гаспадарка» [15, с. 5]. Вобраз безабароннай, несамастойнай у фінансавым плане жанчыны, абцяжаранай адказнасьцю за дзяцей, можна лічыць метафарай, якая падкрэслівае злачыннасьць сістэмы. Больш канкрэтны прыклад такога кшталту – паведамленне пра вялікі голад у Казанскай губерні, з-за якога «бацькі прадавалі сваіх дочак гэтак ад 12 да 17 гадоў – прадавалі іх на распусту» [16, с. 2]. Прыведзены факт сведчыць не толькі пра маштабы бедства, але і пра недаравальнасьць злачынства Уладзіміра Гурко (сябра міністра ўнутраных спраў) і купца Лідваля, якія не забяспечылі насельніцтва хлебам. Характэрна, што ў «Нашай Ніве», якая ў значнай ступені працягвала традыцыі «Нашай Долі», першай ілюстрацыяй вялікага фармату (трэці нумар газеты) стала рэпрадукцыя карціны польскага мастака Артура Гротгера «Пад сценамі турмы»: засмучаная маладая жанчына ў чорнай сукенцы разам з дзецьмі кленчыць ля сцен астрога.

У «Нашай Ніве» жанчыны неаднойчы з'яўляліся персанажамі невялікіх нататак з рубрыкі «З Беларусі і Літвы (Ад нашых карэспандэнтаў)». Найчасцей кабеты паўстаюць ахвярамі злаўмыснага, прычым злачынства – нагода яшчэ раз нагадаць пра пэўную сацыяльна-палітычную праблему. Выдаўцы часта выступалі супраць варожага стаўлення да прадстаўнікоў пэўных нацыянальнасцей (найперш – яўрэяў) – і неаднойчы паведамлялі пра выпадкі, калі злаўмыснікі палохалі жыдоўскіх пагромам і адбіралі грошы ці тавары. Калі ж удзельніцамі здарэння з'яўляюцца беларускія кабеты, злачынцам паўстае прадстаўнік «варожага» сацыяльнай групы: п'яны ўраднік, стражнік са Слоніма і інш.

Стаўленне рэдакцыі да праблемы дыскрымінацыі жанчын можна прасачыць на прыкладзе шэрагу публікацый, змешчаных у газеце ў другой палове 1907 года. У 27-м нумары ў рубрыцы «Пачтовая скрыня», дзе супрацоўнікі выдання каментавалі дасланыя ім тэксты і давалі парады аўтарам, змешчана наступнае паведамленне: «аб тым, што ў в. Забалотнай мужыкі стрэляюць адзін у аднаго (Пашко), а ў другой вёсцы з-за таго, што баба (цяжка) не хацела даць манаполькі п'яногам, яе прыбілі, і ад гэтага яна памёрла, – ня друкавалі, бо ад такіх паступкоў ганьба і сорам усім; чэкалі, ці не напішэце аб якіх добрых паступках бельскіх мужыкоў» [17, с. 8]. Аднак у бліжэйшых нумарах адпаведныя выпадкі згадваюцца зноў, прычым супрацоўнікі ставяцца да іх больш сур'ёзна і даюць парады пацярпелым: «Нехай пабітая панам дзеўка падае ў суд» [18, с. 8], «Нехай удава, каторую пабіў быўшы жандар возьме ў доктара свядзецельства аб пабоях і падасць следовацелю жалабу пісьменна або па славах» [19, с. 8]. Нарэшце ў трэцім нумары газеты за 1908 год паведамляецца, што памешчык Грыбоўскі, які «разам з вураднікам замучыў на смерць вясковую кабету» [20, с. 6], прысуджаны да 6 гадоў катаргі (кабету катавалі два дні).

Верагодна, першая звестка пра збіццё кабеты была разгледжана рэдакцыяй як шараговы выпадак, тыповае сведчанне «мужыцкай цемнаты», якую неаднойчы згадвалі аўтары выдання. Аднак пастуляваны тэзіс, што «мушчыны і кабеты — ўсе роўныя прад судом і законам» [5, с. 3] абумовіў большую ўвагу да паведамленняў пра злачынствы, здзейсненыя ў дачыненні жанчын. Тым не менш, у трох згаданых выпадках злачынцы не з'яўляліся сялянамі. Зразумела, што на пачатку XX стагоддзя вясковыя кабеты значна часцей сутыкаліся з сямейна-бытавым гвалтам, чым мелі непрыемнасці ад царскіх ураднікаў, але паведамленні пра гэтыя здарэнні ў рубрыцы «З Беларусі і Літвы» адсутнічаюць. «Наша Ніва» не імкнулася засяроджвацца на «цёмным баку» вясковага жыцця і дыскрэдытаваць «мужыкоў».

Напрацягу 1906 – 1907 гадоў – часу Першай рускай рэвалюцыі — сяляне пазіцыянуюцца не толькі як ахвяры ўрадавай палітыкі, але і як удзельнікі супольнай барацьбы з сістэмай. Жанчыны зрэдку

трапляюць у шэрагі бунтароў. Напрыклад, у 25-м нумары газеты за 1907 год паведамляецца пра здарэнне ў Івянцы: каталікі паставілі свой крыж побач з праваслаўнай царквой, а потым, калі паліцыя пераставіла крыж да могілак і «німа ведама за што» збіла нагайкамі двух кабет, «івенецкія бабы» пачалі бойку з паліцыяй. Аўтар допіса робіць наступную выснову: «Ня будзем разбіраць, хто больш вінен у гэтым, хто менш; скажэм адно: ня трэба дражніць цёмны народ, каторы ня ведае сам, што робіць; трэба яго вясці добрай дарогай» [21, с. 6]. Жанчыны згадваюцца і як удзельніцы кур'ёзных выпадкаў альбо трагічных падзей, якія могуць быць павучальнымі для іншых. Напрыклад, апісваецца здарэнне ў вясковай сям'і, калі старая бабуля забіла ўнучку і – «дзікая і страшэнная рэч» [24, с. 8] – прыгатавала з яе халадзец. Маці дзяўчынкі «дзеўкай» (г. зн. без шлюба) «прывяла дзіцё», якое і стала ахвярай уласнай бабулі. Аўтар допісу паведамляе, што старую арыштавалі і аддалі пад суд – такім чынам нататка перасцерагае ад агрэсіўнай рэакцыі на дэвіцы і сведчыць, што нават пазашлюбнае дзіця знаходзіцца пад абаронай закона.

У «Нашай Ніве» апісана нямала здарэнняў, удзельніцамі якіх былі жанчыны, але іх агульная колькасць значна саступае навінам з удзелам мужчын. За тры гады выдання можна налічыць каля дзясятка нумароў, дзе не згадваюцца жаночыя імёны і фемінітывы. У значнай ступені гэта тлумачыцца агульнай скіраванасцю газеты: у «Нашай Ніве» часта апісваюцца падзеі, якія адбыліся з удзелам пэўных сацыяльных груп (жыдоў, работнікаў, чэляднікаў, тэлеграфістаў і інш.), і аўтары не маюць патрэбы асобна характарызаваць дзеянні мужчын і кабет. Варта дадаць, што ў газеце часта выкарыстоўваецца слова «мужыкі» ў значэнні «сяляне». Напрыклад, калектыўны фотаздымак жыхароў вёсак Белавежы і Сточка, дзе побач стаяць мужчыны, жанчыны і дзеці, азначаны подпісам «Мужыкі <...> у апратках сваёй уласнай работы» [25, с. 5]. Выява – другая візуальная рэпрэзентацыя жанчыны ў газеце – падкрэслівае прывабнасць традыцыйнага сялянскага строю, але разгорнуты каментар да здымка адсутнічае.

У 1906 – 1908 гг. на старонках «Нашай Нівы» апублікавана адносна няшмат матэрыялаў, прысвечаных беларускай гісторыі і культуры. З'явы культуры, актуальныя для вясковых кабет (народныя традыцыі, фальклор, жаночыя рамёствы) не з'яўляліся прадметам асобных публікацый. У пэўнай ступені такая сітуацыя абумоўлена «мужчынскім» складам рэдакцыі – Алаіза Пашкевіч, адзіная жанчына, набліжаная да асяроддзя «нашаніўцаў», не магла стала супрацоўніцай з выданнем, бо жыла за межамі Беларусі і вучылася ва ўніверсітэтах. Разам з тым, «Наша Ніва» рэгулярна публікавала літаратурныя творы, дзе закраналіся тэмы жаночага лёсу і сямейных адносін. У мастацкіх тэкстах, як і ў публіцыстычных матэрыялах, жанчына часта рэпрэзентуецца як ахвяра сацыяльнай няроўнасці (вершы Якуба Коласа «Доля батрачкі», «Песня каля калыскі»; Цёткі «Вясковым кабетам»). Аўтары не толькі падкрэсліваюць неабходнасць спагадлівага стаўлення да жанчыны, але і нагадваюць пра праблемы сялянскага жыцця. У вершы Цёткі вясковыя кабеты – заплаканыя, хмурыя, спрацаваныя: «Як каліну град страсае, / Як пярун каменьне крышыць, / Так лёс рана вас ламае, / Так жыццё красу нам нішчыць» [27, с. 1]. У «Песні каля калыскі» [28, с. 1] жанчына распаўядае маленькаму сыну пра цяжкую сялянскую працу і адзначае, што нават калі хлопчык атрымае адукацыю і «будзе чалавекам», то кіне матку і нагадае пра сябе хіба дасланым гасцінцам. «Доля батрачкі» – размова маці з дачкой, якая ідзе «ў службу», і будучыня дзяўчынкі зноў абмалёўваецца ў змрочных фарбах. Вершы мінорнай танальнасці, блізкія па стылістыцы да народных песень, пераважалі на старонках «Нашай Нівы» і часта змяшчаліся на першай старонцы, як адбылося з творамі «Вясковым кабетам» і «Песня каля калыскі».

Рэгулярна друкаваліся ў газеце гумарыстычныя вершы і апавяданні, заснаваныя на фальклорных сюжэтах. Адзін з самых каларытных твораў такога кшталту – вершаваны аповед «Зяць», аўтарам якога таксама быў Якуб Колас. Галоўны герой твора – злосны зяць, які «не любіў і патураць / ні сабе, ні сваёй жонцы!» [30, с. 4], прымушаў жанчыну шмат працаваць. Калі жонка паскардзілася маці, кабета пачала падказваць, як пазбыцца працы і дапачы зяцю, за што была пакарана. Бацька ж параіў дачцэ слухацца мужа, захоўваць лад у сям'і і «трымаць язык». Зяць шчодро аддзячыў яго за падтрымку. Як і ў падборках анекдотаў, якія друкуюцца ў сучасных штотыднёвых выданнях, у гумарыстычных творах на старонках «Нашай Нівы» дамінаваў мужчынскі погляд на сямейныя канфлікты і непаразуменні.

Нягледзячы на тое, што жанчыны ў абсалютнай большасці выпадкаў з'яўляліся другаснымі персанажамі, літаратурныя публікацыі на старонках газеты пашыралі кола тэм, актуальных для беларускіх кабет.

Супрацоўнікі «Нашай нівы» імкнуліся не толькі прадставіць чытачу шырокую панараму грамадскага жыцця, але і сфарміраваць сацыяльна-палітычныя погляды чытачоў. Адна з галоўных задач выдання – «выхаваць сялянства ў духу самастойнай адказнасці за свой лёс і праз гэта «прышчапіць» беларускую нацыянальную свядомасць» [1, с. 141]. Аднак не менш істотным было імкненне супрацоўнікаў прадэманстраваць складанае сацыяльна-эканамічнае становішча беларускай вёскі і выклікаць крытычнае стаўленне да палітыкі царскага ўрада, што абумовіла тэндэнцыю да рэпрэзентацыі селяніна (і тым больш жанчыны-сялянкі) як ахвяры несправядлівай сацыяльна-палітычнай сістэмы. Гэта

тэндэнцыя выявілася не толькі ў публіцыстычных матэрыялах, але і ў літаратурных творах, якія рэгулярна друкаваліся ў газеце. Рэдакцыйная палітыка «Нашай Нівы» ў значнай ступені прадвызначыла спецыфіку падыходу беларускіх пісьменнікаў пачатку XX стагоддзя да адлюстравання вясковага жыцця, якое пераважна абмалёўвалася ў змрочных фарбах, з абавязковым акцэнтаваннем праблемных аспектаў.

У газеце неаднойчы згадваўся прынцып гендарнай роўнасці, сцвярджалася неабходнасць паважлівага стаўлення да жанчыны. Карэспандэнты «Нашай Нівы» перыядычна звярталіся да тэмы жаночай адукацыі, паведамлялі ў рэдакцыю пра злачынствы, ахвярамі якіх з'яўляліся кабеты. Аднак праблема становішча жанчыны ў грамадстве не займала цэнтральнага месца на старонках «Нашай Нівы» і, адпаведна, не з'яўлялася вызначальнай для беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя. Агляд усіх нумароў газеты дазволіць скласці больш шырокае ўяўленне пра сацыякультурную сітуацыю пачатку XX стагоддзя і вызначыць заканамернасці рэпрэзентацыі жанчыны ў мастацкіх творах адпаведнага перыяду.

ЛІТАРАТУРА

1. Унучак, А. «Наша Ніва» і беларускі нацыянальны рух (1906–1915 гг.)/А. Унучак. – Мінск: Беларуская навука, 2008. – 184, [2] с.
2. Перадавіца/Наша ніва. – 1906. – 10 ліст. (Факс. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992).
3. Общий очерк положения дела начального образования в Российской империи//Статистические сведения по начальному образованию в Российской империи (Данные 1905 г.) // Исторические материалы [Электронный ресурс]. – 1908 – Рэжым доступу: http://istmat.info/files/uploads/25556/nachaln_obraz_ri_1905_-1.pdf. – Дата доступу: 09.09.2016.
4. Мацей Крапіўка. Як нам учыцца/Наша ніва. – 1906. – 10 ліст. (Факс. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992).
5. Г. Аб свабодах/Наша ніва. – 1907. – 25 студз.
6. Заседанне 1 мая/Наша ніва. – 1907. – 11 мая
7. Ё Ковне/Наша ніва. – 1907. – 12 кастр.
8. М. Петрыков/Наша ніва. – 1908. – 11 сак.
9. С. Остромэчэво/Наша ніва. – 1908. – 4 снеж.
10. Нехват школ/Наша ніва. – 1908. – 1 вер.
11. Новагрудок/Наша доля. – 1906. – 1 вер. (Факс. выд. – Мінск: Тэхналогія, 1991)
12. Пагром/Наша доля. – 1906. – 15 вер.
13. Заяўленне казакаў/Наша доля. – 1906. – 18 ліст.
14. Чарвоны. Голад/Наша доля. – 1906. – 1 снеж.
15. Бельскі везд/Наша ніва. – 1906. – 17 жн. (Факс. выд. Вып. 1. – Мінск: Тэхналогія, 1992)
16. Радашковічы – Ключне/Наша ніва. – 1907. – 14 жн.
17. М. Остромэчэво/Наша ніва. – 1907. – 12 кастр.
18. Вітебск/Наша ніва. – 19068. – 1 лют.
19. М. З Івенца/Наша ніва. – 1907. – 20 ліп.
20. З Вілкамірскаго пав./Наша ніва. – 1908. – 18 студз.
21. Ц-ка. Вёсковым кабетам/Наша ніва. – 1908. – 18 студз.
22. Якуб Колас. Песня кале калыскі/Наша ніва. – 1907. – 20 крас.
23. Тамаш Булава. Зяць/Наша ніва. – 1908. – 28 сак.